

Ukraynanın Xarkov şəhərindəyəm. Tələbəsi olduğum 200 illik tarixi olan Xarkov Milli Universitetinin Ukrayna ədəbiyyatı tarixi kafedrasına üz tuturam. Kafedranın müdiri Olena Matuşek də məni mehribanlıqla qarşılayır. Söhbətimiz elə ilk andanca tutur.

Olena xanım Ukrayna barokkosu ilə 1992-ci ildən məşğuldur. Bu mövzuda iki dissertasiya da yazıb. Bunlardan biri Ukrayna barokkosunda müqəddəs Məryəm obrazıdır. İkincisi isə moizələrlə bağlıdır. Özü deyir ki, bu, müasir insanlar üçün bir o qədər də aktual deyil. Onun da öz oxucu kütləsi var, yeni kütləvi deyil. Bu ədəbiyyat xüsusi mütaliə üçün nəzərdə tutulur. Əslində, hər zaman belə olub, elitar ədəbiyyat sayılıb. Ədəbiyyatın bu qoluyula niyə maraqlandığını soruşdum:

- Ukrayna xalqına indi öz mədəni-ədəbi başlanğıcını, dərinliyini bilmək, öyrənmək lazımdır. Bu, ümumilikdə bütün bir mədəniyyətin başlanğıcıdır. Bilirsinizmi, bu, dəri cildli qalın-qalın kitablar deməkdir. Bax bizdə belə ədəbiyyat olub. Bizimkiler bunu Avropadakı universitetlərdən öyrənir, XVI-II əsrdə barokko poetikasını, barokko mədəniyyətini, ədəbiyyatını Ukrayna

hamısı da oxunaqlıdır. Həm də qeyd etməliyem ki, bütün bunlar Ukrayna ədəbiyyatının qurulmasında mühüm rol oynayıb. Bizdə intelegensiya mövzusu da çox maraqlıdır. Bu mövzu Rusiya tərəfindən bir vaxtlar qadağan olunmuşdu. Onu dramaturgiyada və ümumiyyətlə, prozada inkişaf etməsinə ciddi şəkildə mane olurdular. Amma buna baxmayaraq, bu mövzu inkişaf edir, qol-budaq atırdı. Mən "Bataqlıq çiçəyi" adlı romanı misal çəkmək istədim. Əsərdə qadın hüquqlarından söhbət açılır. XIX-XX əsərlərdə yazılan bu əsər ailədə alçaldılmış qadıncadan, onun pozulan hüquqlarından danışılır. Bu əsər həm sosial problemləri ortaya çıxarmaqla, həm də ümumiyyətlə, bədii əsər kimi çox maraqlı bir əsərdir.

Bundan başqa, XIX əsrin sonu XX əsrin əvvəllərində yazan modernist yazıçılarımız da var. Onlar müasir Ukrayna ədəbiyyatını inkişaf etdirirdilər. Mən Lesya Ukrainkanı misal göstərə bilərəm. Bizdə başqa bir ədəbi cərəyan da var. O Ukrayna diasporasıyla bağlıdır. Bu Ukrayna mədəniyyətinin sanki qərbi yöndən dərkidir. Məsələn, İkinci Dünya müharibəsi mövzusunun

na görə, həm də bədii əsər kimi də çox maraqlıdır.

- Oleyna xanım, postmodernizm barədə nə deyərdiniz?

- Bu sonuncu müharibə ətrafında bir çox əsərlər yazılıb. Postmodernist cərəyan hələ ki, yazıçıları da, oxucuları da özünə aludə edib. Sonrasınca bilmək olmaz. İnsan nə yaşayırsa, onu görür, onu hiss edir. Ondan sonra olacaqlar namələumdür. Çox güman ki, postmodernizmdən sonra da hər hansı başqa bir cərəyan gələcək, mütləq yaranacaq. Mən sizə öz tələbələrimdən danışım. Onları demək olar ki, klassik ədəbiyyat qətiyyətlə maraqlandırmır. Daha çox müasir ədəbiyyatı oxuyurlar. Bilirsinizmi, bu ədəbiyyat onların yaşadıkları dövrdür, o standartlar, o normalardır. Yeni oxuduqları postmodernist əsərlər gənclərin özünə uyğun dəbdir, onların müasiri, onların gördüyü bildiyi həyatdır. Onlar bu ədəbiyyatı oxuyanda özlərini görürlər, hər şeyi olduğu kimi hiss edə bilirlər. Bu onlara çox maraqlıdır. Hesab edirəm ki, bu da lazımdır və həmin əsərlərdə qaldırılan, öz həllini müasir tərzdə tapan problemləri göstərmək də lazımdır. Aktuallaşan problemlərin müa-

aktuallaşıb. Bu filmin mənbələrindən biri Svetlana Alekseyeviçin "Çernobyl duası" əsəridir. Ukraynalılar bu problemi sanki müəyyən qədər artıq unutmuşdular. İndi bu mövzuya yenidən qayırdılar. Çünki bizdə adamların səhəhətində böyük problemlər var. Onkoloji xəstəliklər, oynaq ağırları və s. kimi xəstəliklər baş alıb gedir. Bu çox dəhşətlidir. Ağrılar xəstəliklər yavaş-yavaş baş qaldırır. Və müəyyən yaşa çatanda hərəkət çətinləşir. Demək olar ki, hər ailə Çernobylın ağrısını çəkir. Və mən hesab edirəm ki, bütün bu problemlər ədəbiyyatda öz əskini geniş şəkildə tapmalıdır. Bunun üçün əvvəla ədəbiyyata elə bir adam gəlməlidir ki, bu mövzuda dini, mənəvi, sosial anlaşımları birləşdirib güclü bir əsər yazsa bilsin. Əslində, yazıçılarımızdan biri Oksana Zabuşko tez-tez belə problemlərə müraciət edir. Bu haqda esselər yazır. Düşünürəm ki, o Nobel almağa layiq yazıçıdır. Ondan başqa, Sergey Jadanı da misal çəkə bilərəm. Onun da yazdıqları çox aktualdır.

- Bəs mütaliəylə bağlı nə deyə bilərsiniz?

- İndi bildiyiniz kimi internet dövrüdür. Kitab alanların, evində kitabxana

İndi normaların olmadığı bir dövrdür

Oleyna Matuşek: "İnternet kitabın bir nömrəli düşmənidir"

ədəbiyyatına gətirirdilər. Bu, Ukrayna dinləyicisi üçün əlçatan idi, daha dəqiq desəm, metaforalar, misralar, siqnatlar, incil mədəniyyəti hamısı başadüşülən idi.

- Ümumən Ukrayna ədəbiyyatının hazırkı mənzərəsindən danışaq....

- Ukrayna ədəbiyyatı digər ədəbiyyatlar kimi xalqın, millətin mənəvi əsası, məğzidir. Ukrayna klassikasına dönmə-dönə qayıtmaq lazımdır. Çünki orda artıq hər şey yazılıb. Hətta orda modernist stereotiplər də var. Bütün bunlar olduqca vacibdir. Müasir Ukrayna ədəbiyyatı XIX əsrdə yaranıb. Köhnə ədəbiyyatla yenisi arasında parçalanmanın olduğunu da demək olmaz. Onlar bir-birindən ayrı deyil, aralarında müəyyən zəncir mövcuddur. Yeni Ukrayna ədəbiyyatı - klassik Ukrayna ədəbiyyatı İvan Kotlyarevskinin "Eneida" poeması ilə başlayıb və o Ukrayna ədəbi dilinin və ədəbiyyatının başlanğıcı hesab olunur. Ümumiyyətlə onun əsərləri ədəbiyyatda müəyyən sosial problemləri özündə göstərib və bu ilk addımlar olub. Əlbəttə ki, bizdə dram da var, komediya da var, şeir də var, satira da var. Və

götürək. O dövrün - sovet dövrünün Ukrayna ədəbiyyatı, hamımız bilir ki, daha çox sosialist ədəbiyyatdır. Və ondan heç cür kənara çıxmaq olmazdı. Belə əsərlər mütləq yazılırdı. Məsələn, elə Oley Qonçarı götürək. Amma başqa müəlliflərin yazdığı ədəbiyyat vardı ki, bu Ukrayna diasporu xəttiylə yazılırdı və bu, ədəbiyyat daxilində ədəbiyyat idi. Yeni həmin mövzuya daxili baxış idi. Onlar Sovet məkanından qopmağı bacarmış müstəqil yazıçıların yazdıqları idi və artıq bu mövzunu bir ayrı cür inkişaf etdirirdilər. Mən İvan Baqryanını misal çəkmək istədim. O, bir çox roman, povest və poemaların müəllifidir. Əsərləri olduqca maraqlı və Ukrayna ədəbiyyatında iz salan əsərlərdir. Əsərlərindən biri - Böyük Vətən müharibəsindəki repressiyalara həsr olunan "İlgim" romanı 48-50-ci illərdə yazılıb. Bildiyimiz kimi, Sovet dövründə belə bir mövzuda əsər yazmaq çox böyük bir cəsarət tələb edirdi. Çap olunması senzura tərəfindən qadağan edilmiş roman 90-cı illərdə, Sovetlər birliyi dağılan ərəfədə oxucularına qovuşdu. Məşhurlaşması isə artıq Sovetlərin dağılmasından sonra baş tutdu. Əsər həm mövzusunun

həll üsulu öz-özlüyündə çox maraqlıdır. O ki qaldı ədəbi zövqə... Ola bilər ki ədəbi zövq başqa kriteriyələrə əsasən formalaşsın. Hesab edirəm ki, nəyin bədii cəhətdən dəyərli, nəyin dəyərsiz olduğunu anlamaq üçün həm dünya ədəbiyyatını, həm də Ukrayna ədəbiyyatını oxuyub başa düşmək lazımdır. Amma gəlin ədəbiyyatın və ya elə mədəniyyətin də yırğalanma nəzəriyyəsinə yada salaq: klassik dövr var, klassik dövrü dağıdan yeni dövr, yeni mərhələ var. Və bunların arasındakı dəyişmələr iki norma və ümumiyyətlə normasızlıq arasında gəlib-gətmələr var. Bax indi, mənəcə, normaların olmadığı bir dövrdür. Mənəcə, bunun ardınca yenə də müəyyən normativləri olan yeni bir mərhələyə adlayacağıq. Və bu belə də davam edəcək. Çünki ədəbiyyatın indiyə qədər inkişafı da məhz bunu göstərir.

İndi "Nobel" mükafatı da çox maraqlı doğurur, sanki ayrı-ayrı xalqların yazıçıları ədəbiyyat üzrə bu böyük mükafatı hər cəhdə qazanmağa çalışırlar. Əlbəttə, çox istəyirdim ki, bizdə də onu alacaq bir yazıçı olsun. Çünki Ukraynanın indi dünyəvi diqqətə ehtiyacı var. Amma Ukraynaya yanaşı, elə bütün postsovet məkanında da. Çünki postsovet ölkələrinin də olduqca çox problemləri var. Ən vacib problemlər, mənəcə, mənəvi aspektdədir. Allah, cəmiyyət və ümumiyyətlə, insan beynindəki problemlər çox vacibdir. Bu, mənəcə, nəinki postsovet məkanın, həm də bütün müasir dünyanın problemi. Əgər insanın qəlbində Allah varsa o pis əməllərdən mütləq şəkildə çəkinəcək. Bu məsələnin bir tərəfidir. İkincisi tərəfi isə postsovet ölkələrinin problemi dini problemdir. Çünki Sovet dövrünü dini televiziya vasitəsilə insanların beyninə yeridilir, aktiv şəkildə sınırlar. Bizdə hələ də Stalinə, İkinci Dünya müharibəsinə qarşı münasibət arınmayıb. Repressiyalara qarşı düşüncələr birmənalı deyil. Hazırda Çernobyl mövzusu da lakmus kağızı kimi dir. Amerikalıların çəkdiyi serial çox

toplayanların sayı əhəmiyyətli dərəcədə azalıb. Oxumaq istəyənlərin çoxu kitabı elə internetdən yükləyir oxuyur. Amma boynumuza almalyıq ki, indi gənclərin çoxu internetdən kitab oxumaq üçün yox, oyun oynamaq, tanışlıq, söhbətləşmək, alış-veriş üçün istifadə edirlər. Yeni internet kitabın alternativini deyil, onun bir nömrəli düşmənidir. Fikir vermisiniz yəqin ki, metroda avtobusda yolda insanlar bir-birlərinə baxmırlar, diqqət yetirmirlər. Hamısının fikri telefonundadır. Hamısı hansısa saytda nəse axtarır, kimləsə yazışır, elə indicə selfi etdiyi şəkli paylaşır. Yeni əhəmiyyətsiz işlərlə məşğuldurlar. Beləliklə, onları maraqlandıran internet xəbərləriylə beynin yüklənir və bütün günü ancaq o haqda düşünürlər. Görün bir bu nə qədər vaxt, enerji alır. İnternetdə itirdikləri vaxta ən azından bir neçə xarici dil öyrənmək olardı. Bütün bunlara baxmayaraq oxu mədəniyyətini dirçəltmək üçün Ukraynada hal-hazırda bir çox işlər görülür, yeni kitab şəbəkələri açılır. Çalışdığım Karazin adına Milli Universitetdə də yazıçılarla, şairlərlə mümkün qədər tez-tez görüşlər keçirilir. Bilirsinizmi, mənəcə, bu həm də bir az daxildən gəlməlidir. Postmodern bir cəmiyyətdə bizim yenidən kitaba qayıtmağımızı gözəldir. Amma ümumiyyətlə götürsək, nəyin hansı istiqamətdə dəyişəcəyini öncədən demək çox çətinidir. Efir də mühüm rol oynayır. İnsanlar efirdə gördüklərinə inanır. Mənəcə, kitabın təbliğatı da efirdən olmalıdır. Hələ ki, kitab internetə uduzur. Amma biz əlimizdən gələni edirik ki, bu belə davam etməsin.

**Söhbətləşdi:
Xanım Aydın**